

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistalenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Hoffrén, P., Kinisjärvi, M., Manninen, S-M., Sinisaari-Eskelinen, M. & Viheroksa, R. (2023) Ammattikorkeakoulujen koulutus: Seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa kokeneen hoito - opintokokonaisuus. Teoksessa Bildjuschkin, K. (toim.) Seksuaaliväkivaltatyön perusteet. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, s. 379-384.

URL: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-408-143-6>

9.4 Ammattikorkeakoulujen koulutus: Seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa kokeneen hoito -opintokokonaisuus ja oikeushoitajakoulutus

Suomi on sitoutunut Istanbulin sopimuksen ratifioimisen myötä kehittämään ja parantamaan seksuaaliväkivallan uhrin asemaa ja hoitamista. Sosiaali- ja terveysalalla sekä kuntien sivistystoimen ammattilaisilla ei ole riittävästi osaamista seksuaalisuutta loukkaavasta väkivallasta ja uhrien tutkimisesta. Tähän tarpeeseen lähdettiin kehittämään Serikeskuksia ja suunnittelemaan koulutusta, jonka tuotoksena kehitettiin Seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa kohdanneen hoito -opintokokonaisuus.

Seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa kohdanneen hoito -koulutus toteutuu verkko-opintoina Metropolian, Savonian, Turun, Tampereen ja Oulun ammattikorkeakoulujen yhteistyönä. Koulutuksen osaamistavoitteena on ymmärtää keskeiset asiat seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa kohdanneen asiakkaan hoidossa ja niiden vaikutusten huomioimisen myös työntekijän näkökulmasta, sekä työntekijän jaksamiseen ja työhyvinvointiin liittyvät periaatteet.

Toinen terveydenhuollon ammattilaisten osaamista vahvistava täydennyskoulutus on oikeushoitajakoulutus (Forensic nurse), joka kohdentuu aikuisen asianomistajan tai rikoksesta epäiltyjen tutkimiseen ja oikeudellisiin näkökulmiin. Tarve oikeushoitajan täydennyskoulutukseen nähtiin jatkumona jo aikaisempina vuosina toteutuneelle Seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa kohdanneen hoito -opintokokonaisuudelle. Väkivaltatyön opetusta ja tietoutta tulee sisällyttää kaikkien sosiaali-, terveydenhuolto- ja oikeudellisten alojen peruskoulutuksiin, jota ammattikorkeakoulut omalta osaltaan edistävät.

Seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa kokeneen hoito-opintokokonaisuus

Koulutuksen lähtökohdat, yhteistyö ja suunnittelu

Suomi on sitoutunut Istanbulin sopimuksen (katso tarkemmin kirjan luku 2 Säädös-pohja) ratifioimisen myötä kehittämään ja parantamaan seksuaaliväkivallan uhrin asemaa ja hoitamista (STM 2017). Seksuaaliväkivallan uhrien auttamisen kehittämistä edellyttävät myös Direktiivi 2012/29/EU ja hallituksen tasa-arvo-ohjelma (STM 2016). Direktiivi 2012/29/EU (”uhridirektiivi”) säätää rikoksen uhrien oikeuksista koskien uhreille annettavaa tietoa, tukea ja suojelua sekä heidän osallistumisestaan rikosoikeudellisiin menettelyihin (Rikosuhripäivystys 2019). Näissä asiakirjoissa on veloitettu perustamaan riittävä määrä tukikeskuksia seksuaaliväkivallan uhreille ja rakentamaan hoitomalli sairaanhoitopiireihin uhrien hoidon laadun varmistamiseksi.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) julkaisi *Hoitoketju seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa kokeneen auttamiseksi* -julkaisun vuonna 2016 (Nipuli ja Bildjuschkin 2016). Julkaisun tavoitteena on auttaa alueellisia tahoja, sairaanhoitopiirejä ja tulevaisuudessa maakuntia luomaan seksuaaliväkivaltaa kokeneen uhrin auttamiseksi alueellinen hoitoketju. Seri-tukikeskusten toiminnan tavoitteena on asiakaslähtöisyys niin, että palvelut kootaan saman katon alle. Yhdenvartaisen toiminnan ja palveluiden kehittämisen kannalta nähtiin tärkeänä, että tukikeskuksiin saataisiin seksuaaliväkivallan uhrien kohtaamiseen koulutettua henkilökuntaa. (Bildjuschkin ja Nipuli 2018.)

Tutkimusten mukaan sosiaali- ja terveysalalla sekä kuntien sivistystoimissa toimivilla ammattilaisilla ei ole riittävästi osaamista seksuaalisuutta loukkaavasta väkivallasta ja uhrien tutkimisesta. Seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa kohdanneen hoidon osaaminen ja tiedon hankkiminen painottuu vahvasti täydennyskoulutukseen. (mm. Manninen ym. 2021; Manninen ym. 2022.)

Seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa kohdanneen hoito -koulutuksen suunnittelu aloitettiin THL:n aloitteesta vuonna 2018 samanaikaisesti Seri-tukikeskusten toiminnan kehittämistyön kanssa. Helsingin naistenklinikalta 2017 pilottina alkanut Seri-tukikeskustoiminta oli Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) linjauksen mukaisesti laajenemassa Suomen muihin yliopistosairaaloihin. Koulutuksen suunnitteluun kutsuttiin Suomen yliopistosairaalapaikkakuntien ammattikorkeakoulut (Helsinki, Kuopio, Oulu, Tampere ja Turku) ja näissä ammattikorkeakouluissa työskentelevät seksuaali- ja lisääntymisterveydenkoulutuksen asiantuntijalehtorit. Tämänkaltaisen ammattikorkeakouluyhteistyö, jossa usea ammattikorkeakoulu suunnittelee yhteistä opintokokonaisuutta, oli uutta kaikille mukana olleille.

Ammattikorkeakouluyhteistyöstä tehtiin ammattikorkeakoulujen välille viralliset sopimukset, joissa määriteltiin muun muassa ammattikorkeakoulujen välinen työnjako sekä tekijänoikeudet. Myöskään seksuaalisuutta käsittelevää koulutusta ei tähän mennessä ollut suunniteltu ja toteutettu ammattikorkeakoulujen ja THL:n yhteistyönä. Yhteistyö tarjosi mahdollisuuden hyödyntää seksuaalikouluttajien substanssi- ja

pedagogista osaamista laaja-alaisesti ja kehittää yhteisopettajuutta, jota on voitu hyödyntää myös tämän jälkeen suunnitelluissa koulutuksissa.

Pohjaksi koulutuksen suunnittelulle kartoitettiin jo käynnissä olevat koulutukset ja niiden keskeiset sisältöalueet. Lisäksi arvioitiin tulevan koulutuksen toteutusympäristöjä eli eri verkkokoulutusaloja. Tämän kartoituksen pohjalta THL:n asiantuntijat laativat kuvauksen tulevan koulutuksen taustoista ja tarvittavista sisältöalueista. Koulutuksen sisältöjen tuottamisen vastuu jakautui viiden eri ammattikorkeakoulun välille. Koulutus päätettiin toteuttaa viiden opintopisteen (1 op = 27 h) laajuisena kokonaisuutena, jossa jokainen ammattikorkeakoulu vastaa yhden opintopisteen laajuisen osuuden suunnittelusta, toteutuksesta sekä suoritusten arvioinnista ja edelleen kehittämistä.

Suunnittelun ja toteutuksen tavoitteena oli tarjota koulutusta Seritukikeskuksissa työskentelevien ammattilaisten lisäksi myös muille sosiaali- ja terveysalan asiantuntijoille sekä ammattikorkeakouluissa opiskeleville sosiaali- ja terveydenhuoltoalan tuleville asiantuntijoille. Lyhyt koulutuskokonaisuus tarjoaa helpommin lähestyttävän mahdollisuuden hakeutua täydennyskoulutukseen ja oman ammatillisen osaamisen täydentämiseen. Tänä päivänä koulutukseen osallistuu laaja-alaisesti ammattikorkeakouluopiskelijoita sekä eri alojen jo työelämässä olevia ammattilaisia.

Koulutuksen tavoitteet ja sisältöalueet

Koulutus toteutuu verkko-opintoina ammattikorkeakoulu yhteistyössä Metropolian, Savonian, Turun, Tampereen ja Oulun ammattikorkeakoulujen tarjoamana kaksi kertaa vuodessa. Verkko-opinnot mahdollistavat koulutukseen osallistumisen ajasta ja paikasta riippumatta. Näin mahdollistetaan opintojen laaja tavoitettavuus ja osallistuminen kaikkialta Suomessa. Verkko-opetus on myös opiskelijoiden kokemuksen mukaan mielekästä, vaikka se edellyttää opiskelijalta itseohjautuvuutta, taitoa säädellä omaa oppimista, valmiutta kantaa vastuuta omasta oppimisesta ja kykyä itsenäiseen sekä omatoimiseen työskentelyyn (Löfström ja Nevgi 2011).

Viiden ammattikorkeakoulun yhdessä suunnitteleman opintokokonaisuuden osamistavoitteena on

- ymmärtää keskeiset asiat seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa kohdanneen asiakkaan hoidossa
- keskeisten vaikutusten huomioiminen myös työntekijän näkökulmasta
- työntekijän jaksamiseen ja työhyvinvointiin liittyvät periaatteet.

Lisäksi tavoitteena on tunnistaa ja tietää seksuaalisuutta loukkaavaan väkivallan ehkäisyyn periaatteet, ennaltaehkäisyssä käytettäviä seksuaalikasvatuksen periaatteita ja menetelmiä sekä seksuaalikasvatuksen eettinen säännöstö.

Seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa kokeneen hoito -koulutuskokonaisuus koostuu opintojen orientaatiosta sekä viidestä osasta:

- 1) Seksuaalisuutta loukkaava häirintä, väkivalta ja väkivallan yleisyys.
- 2) Lainsäädäntö ja rikosprosessi.
- 3) Seksuaaliväkivaltaa kohdanneen sensitiivinen kohtaaminen ja hoito.
- 4) Seksuaalisuutta loukkaavan väkivallan ehkäisy.
- 5) Työntekijän Seri-työssä vaadittava osaaminen ja valmiudet sekä työnohjaus ja oma jaksaminen.

Koulutuksessa opitaan sensitiivisen asiakastyön periaatteet. Opintojakso antaa myös ammatilliset perusvalmiudet seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa kohdanneen hoitoon sekä työkaluja ennalta ehkäisevään seksuaalikasvatukseen. Koulutuksen käytyään opiskelija ymmärtää, mitä on seksuaalisuus, seksuaalisuutta loukkaava väkivalta ja sen eri ulottuvuudet. Lisäksi opiskelija on tietoinen seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa koskevasta lainsäädännöstä sekä rikosprosessin kulusta. Opiskelija tuntee myös seksuaaliväkivaltaa kohdanneen hoidon periaatteet ja tietää seksuaalisuutta loukkaavan väkivallan vaikutukset ja seuraukset sitä kohdanneelle.

Koulutuksessa käytettävät opetusmenetelmät

Oppiminen ymmärretään vaiheittain etenevänä prosessina, jossa opiskelijan oman toiminnan ja erilaisten pedagogisten oppimisympäristöjen avulla voidaan edesauttaa motivaatiota oppimiseen muun muassa kognitiivisten ja emotionaalisten sekä käyttäytymisen prosessien osalta (Mäenpää 2021).

Verkko-opetuksen suunnittelu ja toteutus edellyttää taitoa luoda oppimista tukeva verkkoympäristö ja opintokokonaisuus (Löfström ja Nevgi 2011). Seksuaalisuutta loukkaavaa väkivaltaa kokeneen hoito -koulutuksessa käytetäänkin monipuolisesti erilaisia opetusmenetelmiä.

Koulutuskokonaisuus alkaa orientaatiolla, joka toteutuu tallennetulla THL:n asiantuntijaluennolla verkossa. Ensimmäisessä osiossa pedagogisena menetelmänä on mind map- eli miellekarttatekniikka. Seksuaalisuus ja seksuaalisuutta loukkaava väkivalta ovat laajoja teemoja. Opiskelijat tutustuvat aiheeseen tekemällä mind mapin keskeisistä käsitteistä ja niiden välisistä suhteista. Koulutus etenee toisessa osiossa case-työskentelynä, jossa käsitellään lainsäädäntöä ja rikosprosessia seksuaaliväkivaltaa koskevan tapauskuvauksen avulla. Kolmannessa osiossa opiskelijat tutustuvat seksuaaliväkivaltaa kohdanneen sensitiivistä kohtaamista ja hoitoa ohjaaviin periaatteisiin sekä keskustelevat aiheesta Moodlessa. Koulutuksen neljännessä osiossa opiskelijat

keskittyvät seksuaalisuutta loukkaavan väkivallan ennaltaehkäisyyn seksuaalikasvatuksen ja siihen liittyvien menetelmien avulla. Opiskelijat suunnittelevat pienryhmissä kuvitteellisen seksuaalikasvatustilanteen tai -tapahtuman. Viidennessä osiossa opiskelijat keskittyvät Seri-työntekijän osaamiseen ja jaksamiseen. Tehtävänä on pohtia omiin arvoihin, omaan ammatilliseen osaamiseen ja työhyvinvointiin liittyviä asioita ja reflektoida niitä oppimispäiväkirjassa. (Bildjuschkin 2015.)

Opintojakso arvioidaan hyväksytytty/täydennettävä -periaatteella. Hyväksytytty suoritukset edellyttää aktiivista osallistumista verkko-opintojaksolle, Moodlen oppimisympäristöllä oleviin aineistoihin perehtymistä ja verkkotehtävien suorittamista annettujen kriteerien pohjalta annetuissa aikatauluissa. Opiskelijat saavat palautteen opettajilta jokaisesta palauttamastaan tehtävästä, sillä opiskelijan näkökulmasta on hyödyllistä saada palautetta kirjallisista tuotoksista. Palautteen antamisen ja oppimisen arvioinnin tavoitteena ei ole vain opiskelijoiden tietojen ja taitojen arvioiminen, vaan sen tavoite on myös tukea opiskelijoiden oppimisprosessia ja kehittymistä oman alansa asiantuntijoiksi. Saamansa palautteen avulla opiskelijat ymmärtävät, mihin suuntaan heidän tulisi kehittää tietoa ja taitojaan. Lisäksi he oppivat arvioimaan omaa oppimistaan ja tunnistamaan kehittymistarpeitaan. Tämä on tärkeää erityisesti verkkoympäristössä, jossa opiskelijalta edellytetään itsenäistä ja itseohjautuvaa toimintaa. (Hardavella ym. 2017; Löfström ja Nevgi 2011.)

Koulutuksen päätteeksi opiskelijoilta pyydetään palautetta koulutuksesta. Myös palautteen antaminen on yksi tärkeä opetusmenetelmä, sillä on tärkeää osata antaa palautetta, jossa tarkastelee ja arvioi kriittisesti suorittamiensa opintojen sisältöjä ja niiden toteutustapoja. Näin opintojaksoja voidaan kehittää opiskelijoiden oppimista palvelevaksi. (Hardavella ym. 2017)

Koulutuksen suorittaneet ja koulutuksesta saatu palaute

Opintokokonaisuus toteutettiin ensimmäisen kerran keväällä 2019, minkä jälkeen sitä on toteutettu puolivuositain. Koulutuksen on vuosien 2019–2022 välillä suorittanut yhteensä 992 opiskelijaa. Osallistujista suurin osa on ollut sote-alalta. Selvä enemmistö on ollut kättilö-, terveydenhoitaja- ja sairaanhoitajaopiskelijoita, mutta mukana on ollut niin kasvatustieteen, sosionomi-, toimintaterapia-, fysioterapeutti-, ensihoitaja-, vanhustyön- kuin myös apuvälinetekniikan tutkinto-ohjelmien opiskelijoita sekä avoimen ammattikorkeakoulun opiskelijoita.

Koulutuksesta saatu palaute on ollut pääosin myönteistä, ja opintokokonaisuutta toivotaan peräti osaksi pakollisia perusopintoja. Opiskelijat ovat kokeneet kurssin oman oppimisen kannalta hyvänä ja omaa ammatillista kasvua tukevana. Kurssin tehtävät ovat avanneet asioita laaja-alaisesti ja osaamistavoitteet on saavutettu hyvin. Motivaatio kurssin suorittamiselle on ollut kurssin suorittaneiden kesken hyvä ja oma panostaminen kurssiin on nähty erinomaisena. Tehtävät ja kurssin materiaali on nähty monipuolisena ja omaa oppimista tukevana. Verkko-opintoina toteutettu koulutus on koettu hyvin organisoiduksi ja onnistuneeksi kokonaisuudeksi.

Kokonaisuudessaan kurssia on pidetty tärkeänä ja monipuolisena. Opetusmenetelmät on koettu pääsääntöisesti hyvinä. Haastavaksi on koettu ryhmätyönä toteutettava osuus erityisesti yhteisen ajankäytön ja ryhmän jäsenten keskinäisen työnjaon näkökulmasta. Osa opiskelijoista on kokenut opintojakson aikataulun tiukaksi muun opiskelun ohessa, sillä kurssin tehtävät vaativat panostusta. Tämä on voinut osaltaan myös vaikuttaa myös kurssin suorittaneiden kokonaismäärään. Saamassamme palautteessa näkyy mielestämme hyvin verkko-opetukseen liittyvät tavalliset ongelmat, joita ovat opiskelijoiden epätietoisuus suoritustavoista, vaikeudet oman toiminnan suunnittelussa ja oppimistehtävien itsenäisessä tekemisessä sekä vastuun kantaminen omasta opiskelusta (Löfström ja Nevgi 2011).

Koulutuksen kehittäminen

Kansainvälistyminen ja globalisaatio luovat myös koulutukselle uusia haasteita. Verkko-opetus mahdollistaa ajasta ja paikasta riippumattoman opiskelun ja osaamisen vahvistamisen. Verkossa tapahtuvaa koulutustarjontaa tulisi olla yhä enemmän muilla kielillä, kuten englanniksi. Se vahvistaisi tämänkin koulutuksen saavutettavuutta myös kansainvälisille opiskelijoille.

Koulutusta ja sen sisältöjä tulee arvioida kriittisesti ja kehittää vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin. Koulutuksen kehittämistyö vaatii rohkeutta ajatella asioita uudella tavalla ja uskallusta päästää irti vanhoista totutuista tavoista toteuttaa koulutusta. Tulevaisuudessa koulutuksen toteuttaminen ja kehittäminen vaatii yhteistyötä ja verkostoitumista sekä korkeakoulujen että työelämän toimijoiden kesken. Joustavasti toteutetut koulutusmallit vahvistavat jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia ja oman ammatillisen osaamisen vahvistamista työelämän yhteydessä. (Mäenpää ym. 2022.) Tässä voisi hyödyntää esimerkiksi Opetus- ja kulttuuriministeriön Digivisio 2030 -hanketta, jonka tavoitteena on oppimisen uusi aikakausi jatkuvasti kehittyvien digipedagogisten mahdollisuuksien myötä (Digivisio 2023).

Tutkimusten (Manninen ym. 2021; Manninen ym. 2022) mukaan seksuaalisuutta käsittelevää koulutusta tulee olla enemmän sosiaali- ja terveydenhuollon perustutkinnoissa. Myös tämän koulutuksen suorittaneet opiskelijat painottavat palautteissaan seksuaalisuuteen liittyvien opintojen tärkeyttä ja esittävät kehittämisideoina seksuaalisuutta käsittelevien aiheiden sisällyttämistä opintojen pakollisiin opintoihin. Seksuaalisuuteen liittyviä opintoja tulisi olla riittävässä määrin perusopintoihin sisältyvänä niin terveydenhuollon, sairaanhoidon kuin myös varhaiskasvatuksen sekä kasvatus- ja sosiaalialan opinnoissa. Lisäksi opintoja olisi hyvä tarjota laajasti myös vapaasti valittavina opintoina näkökulmia laajentaen.

Ammattikorkeakoulujen tulee turvata moniammatillisen seksuaali- ja lisääntymisterveyden koulutuksen jatkuvuus ja kehittäminen. Erityisesti korostamme seksuaalisuutta loukkaavan väkivaltakoulutuksen tärkeyttä. Lisäksi seksuaali- ja lisääntymisterveyttä opettavilla opettajilla tulee olla riittävä osaaminen ja heidän tulee hankkia myös järjestelmällisesti täydennyskoulutusta aiheesta.